

Halalix haftada üç dəfə nəşr olunan
şifalı, elmi və iqtisadi türk qəzetidir.

Məhəll-İdarəsi:
Gənçə "Azərbaycan" İdarəsi.
Tək nüsxəsi 1 rublədir.

AZƏRBAYCAN

Türk və İslamîgə möfd məqalələrə
"Azərbaycan" səhifələri açqılır.
Dərc olunmayan önaqlada olunmaz.

Abuna gələri: Yanvarın 1-dək
Gənçədə 30 rubla, aylığı 8 rubla;
başqa yerlər üçün
40 rubla, aylığı 10 rubla.

___ ELAN ___

Öğərliyə alınacaq yəddə olan bütün mösəlmənlər, yanlarında həmişəlik surətdə uyezd özlü-öğər İdarəsi tərəfindən verilmiş və özlərinin əgərlikdən azad olduqlarını göstərən bir bilət sələməgə məcburdur. Yanlarında böylə bir bilət olmayan şəxslər əgərlikdən boyun qaçırmaq hesab olunacaq və bunlar polis tərəfindən tötöfd ediləcəkdir.

Daxiliyyə naziri Behbud xan Cavanşir

Nəzərlərdə Mösəlmən Milli Komitəsi geyərlərinin amanətini tövdi, yaxud başqa bir surətdə bükünməli əpəs su peyləri bilətdir İbu sənə sentyabrın 30-dan gec olmayaraq Gənçə vilayəti Özaq İdarəsinə verməyə dəvət olunur. Şümunla bərabər, məktur tərəfdən sonra təftixat yapıldıqda, nəzərlərdə balada məktur geyər mösədine özüdü misillil, kəndliləri dədi İdarəyi-Öğrəyə tərəfindən şiddətə cəzaya döpər olacağına dədi elan olunur.
Daxiliyyə naziri Behbud xan Cavanşir

QİSMİ-ESMİ HÖKUMƏT ƏMRLƏRİ

Ziraət Nazarətindən

– İrəvan quberniyası Dərəçəkk məşəbəyi mövini Vəlid Rəhim oğlu Mahmudov İyulun 20-dən Gənçə quberniyasının birinci cərgə məşəbəyinin möviniyinə təyin olunur.

– Gənçə jinnazini bittmiş prapoynik Aleksandr Şerogaçki 1918-ci sənə İyulun 16-dən Gənçə quberniyasının 2-ci cərgə məşəbəyi möviniyinə təyin olunur.

– Azərbaycan Cümhuriyyətinin su iqləni möviniyə etnik əsli Qafqaz Su İqlət İdarəsi vəkilii Solovova həvalə olunur.

– Hökumətdən bəzi Tiflisa gedib və xidmətinə qayıtmayan məşəbəyi mövini Vovtovski əvəxtun birindən qulluğundan kənar edilir.

– Təxnik Bobov əvəxtun səkkizindən kondüktorluğdan çıxarılıb, Muğan Su Müdriyyəti Tələfin naziri təyin edilir.

– Peterburq Rəisi məktəbində təhsil etmiş Yvçevski Nikolayevič Səgəyev əvəxtun birindən ikinci cərgə məşəbəyi mövini təyin edilir.

– Gədəbəy məşəbəyi Cömpüd Məlik-Səhəzərov əvəxtun 10-dan mövəqqəti olaraq Daxiliyyə naziri nəzdinə gəndərlidi.

– Avqust ayının 13-dən Göyçay səliti Hüseynali Əliyev Bakü quberniyası Göyçay uyezdii pədişahıq yerlərinə nazir təyin edilir.
– Azərbaycan Cümhuriyyətinin Su İdarəsində texniçesli hissəsinə tötüd və məsibir mühəndisli N. P. Mərdətki İyulun 30-dan təyin edilir.

– Əhtiyat poruçiik Anton Vasilievich Poddubnı əvəxtun 16-dən Gənçə quberniyasında üçüncü cərgə məşəbəyi möviniyinə təyin edilir.

İmza: Ziraət naziri
X. b. Sültanov

Hökumət İşləri İdarələrindən

31 İyul 1918-ci il

– Cəstiri pəvərenli Təlib Mahammadov İyun ayının 20-dən Azərbaycan Cümhuriyyəti Hökumətinin kəttibəyinə təyin edilir.

– Kiyev Daxili Özüdü İdarəsi şöbəsinə təhsil etmiş Baylar bəy Əlibəyov İyul ayının 22-dən mənim yanımızda xüsusi kəttib təyin edilir.

– Səbiq Bakü Mösəlmən Camiyyəti Xəyriyyəsinin dəftərdari Qasım Nəbiyev İyunun 20-dən Azərbaycan Hökumətinin İdarəsi dəftərdari təyin edilir.

– Peterburq Alii Tikəst məktəbi

tələbəsi İsfəndiyar Vəktov İyulun 15-dən Azərbaycan Cümhuriyyəti Hökuməti İdarəsinin kərgüzəri təyin edilir.

– Səbiq Xüsusi Zəqaftəz Komitəsi mürosəsi Əlişar Nəcəfov İyun ayının 15-dən Azərbaycan Hökuməti İdarəsinin kərgüzəriyinə təyin edilir.

– Şəgə pəhəri əhəllindən İslam Təhrirol İyunun 27-dən Azərbaycan Hökuməti İdarəsinin əkəkturəri təyin edilir.

İmza: Hökumət İşlərinin müfdi
R. Koyulı

AZƏRBAYCAN HÖKUMƏTİNİN QƏRARLARINDAN

15 İyul 1918

65 – Öndü əltiyəcəni əv həzət etmiş ögün bir Daxiliyyə Komitəyini təşkil olunur və bu həyət Daxiliyyə Nazarətinin, Ömürət-Hərb Dairəsinin və Bələdiyyə İdarəsinin nümayəndələrindən ibarət olur.

66 – 12 İyulda 1918 tarixdə hökumət qərarından nəşri mövçibinə, hərbi və mülki vəzifələrdə veriləcək təxliyyə məblaği həminin hərbi məmurfara da verilir. Lakin doxtorlara veriləcək təxliyyə məblaği məsələsi isə sirayətədi xəstəliklərin bittəməmə rəfinə qədər əsq qılır.

67 – Ömürət-Hərb Dairəsindən göstəriləcək məhəllələr ki, oranda öndü hissələr üçün yeyəcək mövçeləri açılması lüzum gətürür, önlək nazirinin sədərətində bir komitə təşkil olunur ki, həyətində: 1) Məşədi Əli Rəfiyev; 2) Nuri Əmirzadə; 3) Qasım Qasimov; 4) Nasrəddin bəy Səltürdəli; 5) Kəmil bəy Səfəriyev övü daxil olur.

Bu Komitənin iqlərinə əjinə gəzilər dəvət bittiyəri verilir. Məktur Komitənin sədət olan X. b. Sültanov binqəzərlərinə təşkil məsələli ögün əli mənimənətiqət bəyir açılır.

70 – Avropa mührəbəlindən əvvəlindən bu ana qədər bütün Zəqaftəz qəzildə mövçud mösəlmənlərin cənnə və mallarına yəttəzən səsarətədi tədqiqlə ögün Xərid [İqlət] nazirinin

riyaseti altında fəvqəladə bir Tədqiq Komitəyini təşkil edilir.

72 – a) Azərbaycan daxilində İdarəyi-Öğrəyə elanın icbari qərarında tələblər, ətdə ələvə olunur:

1) Fəvqəzər icbari qərarında yazılmış xətinə fəllər və əmllərdən məsib, Azərbaycan Hökuməti-Cümhuriyyəti ələyinə övən, dövlət rəyində, yəddü ölərin öləni təhsildə və xüsusiyyətdə bükünməli ədi məhəllə dənəmə verilməli İdarəyi-Öğrəyə dənəmə verilməlidir.

b) 1) Azərbaycan Qordusunun Qordü Məhkəməsi 30 İyun 1914 sənədə buraxmış İdarəyi-Öğrəyə qənnuylu mövəqqi İca olunur.

2) Mövəqqəti Hökumətin 28 may 1917-ci sənədə Qordü Məhkəməsinə hərbi dəvə vəkilərinin məhkəmə iqlətrək etmək qərarı: fəx olmur.

3) Öndü Məhkəməsinin qənnəməsi və öləndü Azərbaycan Qordü İdarəməndir nəzarətə hökümədi tədqiq etməyinə, cəstun yüngüqlədi İqləmə, yaxud höküm fəxətməyinə təqdim olunur. Məktur Komandanın nəzarətə Qordü Məhkəməsinin İqləmə, həminin məhkum pəşin cəstun yüngüqləmə, yəddü əvə olunması arizəsi tədqiq olunur. Övəddə məktur İqləmə və əritələrin verilməsinə İqləmə döndərsət vaxt kəstir.

4) Qordünün hökümü Azərbaycan Hökumətinin adına verilir.

QİSMİ-ƏYRİ-ESMİ

GƏNDƏ 8 İLLIHCA

Körəy-ləzli köndən ləzayab edən möhəribəy-özmə hələlik İttihaya yətməmiş də, yəndə də yəvçəyevə nəticələr bürəzə verməkdədir. Həmin möhəribə demək olar ki, qənni-təbii ilə İttihaya vaxır. Hər bir millət kəndi-kəndinin İttihada ələ bələk, bəgəllərinin təhət-himayindən xilas olacağı – İqlə qənni Avropa möhəribəli məydanə burəməğ dən əsərlər bundan ibarətdir.

Bu bir qənni-təbii və açığı Avropa İmperyalizədi ələyərə bu əsərlərə zidd gəddi milyonlara qurban İqlə yəni qurbanlar verir. Axtırılmaz dənəmə sərtəli həmin əsərlər özünə dəyəcəkdir və qeyri-təbii

Bazar, 15 sentyabr 1918-ci il, nömrə 1

AZƏRBAYCAN

Hələlik həftədə iki dəfə nəşr olunan siyasi, elmi və iqtisadi türk qəzetəsidir

Birinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Yekşənbə, 8 zilhiccə 1336.

Türk və islamliğa müfid məqalələrə “Azərbaycan” səhifələri açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə olunmaz.
Məhəlli-idarəsi: Gəncə, “Azərbaycan” idarəsi. Tək nüsxəsi 1 rublədir.

Abunə şəraiti: Yanvarın 1-dək Gəncədə 30 rublə, aylığı 8 rublə; başqa yerlər üçün 40 rublə, aylığı 10 rublə.

ELAN

Əsgərliyə alınacaq yaşda olan bütün müsəlmanlar, yanlarında həmişəlik surətdə, uyezd Əxzi-Əsgər [hərbi qulluğa çağırış] İdarəsi tərəfindən verilmiş və özlərinin əsgərlikdən azad olduqlarını göstərən bir bilet saxlamağa məcburdur. Yanlarında böylə bir bileti olmayan şəxslər əsgərlikdən boyun qaçırmış hesab olunacaq və bunlar polis tərəfindən tövqif [həbs] ediləcəkdirlər.

Daxiliyyə naziri
Behbud xan Cavanşir

* * *

Nəzdlərində Müsəlman Milli Komitəsi şeylərinin əmanətən tövdi [əmanət kimi saxlanmağa verilmiş], yaxud başqa bir surətlə bulunduğu əşxas [şəxslər] şu şeyləri bilatəxir [təcili olaraq] işbu sənə sentyabrının 10-dan gec olmayaraq Gəncə vilayəti Ərzaq İdarəsinə verməyə dəvət olunurlar. Şununla bərabər, məzkur [göstərilən] tarixdən sonra təftişat yapıldıqda, nəzd-

lərində balada [yuxarıda] məzkur şeylər müsadirə olduğu misilli [olduğu kimi], kəndiləri dəxi idareyi-ürfiyyə [fövqəladə rejim idarəsi] tərəfindən şiddətlə cəzaya düşər olacaqları dəxi elan olunur.

Daxiliyyə naziri
Behbud xan Cavanşir

QİSMİ-RƏSMİ [RƏSMİ HİSSƏ]

HÖKUMƏT ƏMRLƏRİ

Ziraət Nəzarətindən [Kənd Təsərrüfatı Nazirliyindən]

– İrəvan quberniyası Dərəçiçək meşəbəyi müavini Vahid Rəhim oğlu Mahmudov iyulun 20-dən Gəncə quberniyasının birinci cərgə meşəbəyinin müavinliyinə təyin olunur.

– Gəncə gimnaziyasını bitirmiş praporşik Aleksandr Şaroqradski 1918-ci sənə iyulun 16-dan Gəncə quberniya-

sının 2-ci cərgə meşəbəyi müavinliyinə təyin olunur.

– Azərbaycan Cümhuriyyətinin su işlərini müayinə etmək sabiq Qafqaz Su İşləri İdarəsi vəkili [V.] Sokolova həvalə olunur.

– Hökumətdən biizn [icazəsiz] Tiflisdə gedib və xidmətinə qayıtmayan meşəbəyi müavini Voytovski avqustun birindən qulluğundan kənar edilir.

– Texnik Bobrov avqustun səkkizindən konduktorluqdan çıxarılıb, Muğan Su Müdiriyyəti Telefon naziri [telefon şəbəkəsi müdiri] təyin edilir.

– Peterburq Realnı məktəbində təhsil etmiş Vyacheslav Nikolayeviç Sergeyev avqust ayının birindən ikinci cərgə meşəbəyi müavini təyin edilir.

– Gədəbəy meşəbəyisi Cümşüd Məlik-Şahnazarov avqustun 10-dan müvəqqəti olaraq Daxiliyyə naziri nəzdinə göndərildi.

– Avqust ayının 13-dən Göyçay sakini Hüseyin Əliyev Bakı quberniyası Göyçay uyezdi padişahlıq yerlərə nazir [müfəttiş] təyin edilir.

– Azərbaycan Cümhuriyyətinin Su İdarəsində texniçeski [texniki] hissəsinə türüq və məabir [nəqliyyat və rabitə] mühəndisi N. P. Mastitski iyulun 30-dan təyin edilir.

– Ehtiyat poruçiki Anton Vasilyeviç Poddubni avqustun 16-dan Gəncə quberniyasında üçüncü cərgə meşəbəyi müavinliyinə təyin edilir.

*İmza: Ziraət naziri
X[osrov] b[əy] Sultanov*

Hökumət İşləri İdarəsindən 31 iyul 1918-ci il.

– Çastni paverenni [xüsusi vəkil] Təlib Məhəmmədov iyun ayının 20-dən Azərbaycan Cümhuriyyəti Hökumətinin katibliyinə təyin edilir.

* * *

– Kiyev Darülfünunu Ədliyyə şöbəsində [Hüquq fakültəsində] təhsil etmiş Bəylər bəy Əlibəyov iyul ayının 22-dən mənim yanımda xüsusi katib təyin edilir.

* * *

– Sabiq Bakı Müsəlman Cəmiyyəti-Xeyriyyəsinin dəftərdarı [mühasibi] Qasım Nəbiyev iyunun 20-dən Azərbaycan Hökumətinin İdarəsi dəftərdarı təyin edilir.

* * *

– Peterburq Ali Ticarət məktəbi tələbəsi İsfəndiyar Vəkilov iyulun 15-dən Azərbaycan Cümhuriyyəti Hökuməti İdarəsinin kargüzarı təyin edilir.

* * *

– Sabiq Xüsusi Zaqaqaz Komitəsi mürəxxəsi [səlahiyyətli nümayəndəsi] Ələfsər Nəcəfov iyun ayının 15-dən Azərbaycan Hökuməti İdarəsinin kargüzarlığına təyin edilir.

* * *

– Şuşa şəhəri əhalisindən İslam Tahirov iyunun 27-dən Azərbaycan Hökuməti İdarəsinin ekzekutoru təyin edilir.

*İmza: Hökumət İşlərinin müdiri
R[üstəm xan] Xoyski*

AZƏRBAYCAN HÖKUMƏTİNİN QƏRARLARINDAN

15 iyul 1918

65 – Ordu ehtiyacına ev həcz [müsadirə] etmək üçün bir Təxliyyə Komissiyonu təşkil olunur və bu heyət Daxiliyyə Nəzarətinin, Ümürati-Hərb Dairəsinin [Hərbi İşlər Dairəsi] və Bələdiyyə İdarəsinin nümayəndələrindən ibarət olur.

66 – 12 iyulda 1918 tarixdə Hökumət qərarladığının nəşri mövcubincə [əsasında], hərbi və mülki vəzifədarlara veriləcək təxliyyə məbləği həmçinin hərbi məmurlara da verilir. Lakin doktorlara veriləcək təxliyyə məbləği məsələsi isə sirayət edici xəstəliklərin bittamam rəf'inə [tamamilə aradan qaldırılmasına] qədər açıq qalır.

67 – Ümürati-Hərb Dairəsindən [Hərbi İşlər Dairəsindən] göstəriləcək məhəllələr ki, oralarda ordu hissələri üçün yeyəcək mövqeləri açılması[na] lüzum görülür, Əmlak nazirinin sədarəti altında bir komitə təşkil olunur ki, heyətinə: 1) Məşədi Əli Rəfiyev; 2) Nuri Əmiraslanov; 3) Qasım Qasimov; 4) Nəsərəddin bəy Səfikürdski; 5) Kamil bəy Səfəraliyev üzv daxil olurlar.

Bu Komitənin işlərinə aşına şəxslər[in] dəvəti ixtiyarı verilir. Məzkur [adı çəkilən] komitənin sədri olan X[osrov] b[əy] Sultanov binagüzarlığına [sərəncamına] təşkilat məxarici üçün əlli min manatlıq etibar [kredit] açılır.

70 – Avropa müharibəsinin əvvəlindən bu ana qədər bütün Zaqafqa-

ziyada mövcud müsəlmanların canına və mallarına yetişən xəsarətlərin tədqiqi üçün Xarici [İşlər] nazirinin rəyə-səti altında fəvqəladə bir Tədqiq Komissiyonu təşkil edilsin.

72 – a) Azərbaycan daxilində idareyi-ürfiyyə [fəvqəladə rejim] elanının icbari qərarı təkmilən [qərarı əlavə olaraq], atidə [aşağıda] əlavə olunur:

1) Fəvqəzzikr [yuxarıda adı çəkilən] icbari qərarı yazılmış xainə fəyllər və əməllərdən məada [başqa], Azərbaycan Hökuməti-Cümhuriyyəsi əleyhinə üsyan, dövləti xəyanətdə, yaxud cəbrən ölüm təhdidi və sui-niyyətdə bulunanları adi məhkəmə divanına verilməyib idareyi-ürfiyyə divanına [hərbi məhkəməyə] veriləcəkdir.

b) 1) Azərbaycan Qolordusunun Qolordu [Korpus] Məhkəməsi 30 iyun 1914 sənədə buraxmış idareyi-ürfiyyə qanunuyla müvafiq icra olunur.

2) Müvəqqəti Hökumətin 28 may 1917-ci sənədə Qolordu Məhkəməsində hərbi dava vəkillərinin məhkəmədə iştirak etmək qərarı fəx [ləğv] olunur.

3) Ordu Məhkəməsinin qətnaməsi və hökmü Azərbaycan Qolordu komandanının nəzarətinə hökmü təsdiq etməyinə, cəzanın yüngülləşdirilməyinə, yaxud hökmü fəx etməyinə təqdim olunur. Məzkur [adı çəkilən] komandanının nəzarətinə Qolordu Məhkəməsinin iltiması, həmçinin məhkum şəxsin cəzasının yüngülləşməsi, yaxud əfv olunması ərizəsi təqdim olunur. Fəvqədə məzkur [yuxarıda adı çəkilən] iltimas

və ərizələrin verilməsinə iyirmi dörd saat vaxt kəsilir.

4) Qolordunun hökmü Azərbaycan Hökumətinin adına verilir.

QİSMİ-QEYRİ-RƏSMİ [QEYRİ-RƏSMİ HİSSƏ]

GƏNCƏ, 8 ZİLHİCCƏ [15 SENTYABR 1918]

Kürreyi-ərzi [yer kürəsini] kökündən lərzəyab edən [sarsıdan] müharibeyi-üzma [böyük müharibə] hələlik intihaya [sona] yetməmişsə də, yenə də yavaş-yavaş nəticələr büruzə verməkdədir. Həmin müharibə demək olar ki, qanuni-təbii ilə intihaya varır [sona çatır]. Hər bir millət kəndi-kəndisini idarə edə biləcək, başqalarının təhti-himayəsindən [himayəsi altından] xilas olacaq – işlə, qanlı Avropa müharibəsi meydana buraxmış olan əsaslar bundan ibarətdir.

Bu bir qanuni-təbiidir və acgöz Avropa imperialistləri əbəs yerə bu əsaslara zidd gedib milyonlarca qurbanların üstə yeni qurbanlar verirlər. Axırüləmr [işin sonunda] dünya xəritəsi həmin əsaslar üzərinə dəyişəcəkdir və qeyri-təbii surət üzrə qondarılmış hökumətlər və məmləkətlər təbii bir rəng alıb, hərəsi öz həqiqi hüdduduna toplanacaqdır.

İşlə, Rusiyanın bugünkü halı buna

böyük bir dəlildir. Həmin hala səbəb “bolşevizm” olmadı. Bəlkə Rusiya dövlətini[n] təşəkkülünün qeyri-təbiiyi həmin bolşevizmi törətdi. Bolşevizm olmasaydı da başqa bir hərəkət həmin qondarma, əsasən saxta dövləti indiki halına gətirəcəkdə.

Yüzlərcə büsbütün müxtəlif millətləri süngü gücylə özünə tabe edib də, dünyanın böyük bir qitəsinə malik olmuş və bununla belə qərbdən, şərqdən, şimal və cənubdan gözlərini çəkməmiş bu dövlət yediyini həzmə verə bilməz, zahircə kobud, lakin batinən [daxilən] zəif bir mədəyə bənzəyirdi. Dışarıdan və ya içərisindən bir xətər gələrsə, yediklərini dışarıya çıxaracaq idi.

Öylə xətər yetdi və Rusiyayi-kəbir [böyük Rusiya] müxtəlif hissələrə bölünməyə başladı. Lehistan [Polşa], Ukrayna, Finlandiya, Kurlandiya [Latviya], Estlandiya [Estoniya], Litva, Krım, Sibirya, Türkünstan, Qazaxıstan, Gürcüstan, Ermənistan və Azərbaycan kimi xırdaca məmləkətlərə bölündü. Hər bir yerdə milliyyət, qövmiyyət əsası hökmfərma [hakim] oldu.

Həmin əsası Rusiya mərkəz hökuməti kəndisi qövlən [sözdə] elan etdisə də, lakin feilən buna mümaniət [manecilik] göstərdi. İstər Kerenski Hökuməti, istər Bolşevik Hökuməti hər biri cürbəcür bəhanə ilə Rusiyada yaşayan millətlərin istiqlalıyyətinə zidd getdilər və bundan dolayı bir çox nahaq qanlar tökülməsinə səbəb oldular. Lakin azad olmaq istəyən millətlər qanı tökül-

məkdən çəkinməyib öz hüququnu müdafiədə bulundular və gücləri çatmayan əsnada dışarıdan özlərinə kömək dilədilər. Finlandiya, Lehistan, Kurlandiya, Litva və Ukrayna Mərkəz Hökumətlərə pənah aparıb, onların zoruyla özlərinə istiqlalıyyət qazandırlar.

Biz Azərbaycan türklərinə gəldikdə, xunxar [qanıçən] və hiyləkar düşmənlər tərəfindən ağır zülm və cəfalara giriftar olduq. Öz hüququmuzu müdafiə edə bilmədik. Vətənimizin bir çox hissəsi düşmən əlində qaldı və minlərcə qardaş və bacılarımız fəci [faciəli] bir halda türk və islamiyyətin ən dəni yağlıları [ən alçaq düşmənləri] tərəfindən tələf edildi... Minlərcə türk balaları hal-hazırda dəxi zənciri-əsarətdə qalımlar.

Böylə olduqda təbiidir ki, Azərbaycan türkləri dəxi yüz illərcə adları ağızlarında söylənilən pənahgah və ümidgahları [pənah və ümid yeri] olan türk qardaşlarına pənah apardılar. Ömürlərin əksər vaxtını islam düşmənlərilə müharibədə keçirmiş türkün arslan oğulları, türkün qəhrəmanları şimal qardaşlarının imdadına yetib, hətta Gəncəni belə təhdid edən düşməni bir azca zamanda münhəzim [məğlub] edib də, hal-hazırda Azərbaycanın paytaxtını düşməndən təmizləməkdədir.

Böylə ki, “Hər bir millət kəndi-kəndisini idarə etməyə haqlı olsun” əsası biz Azərbaycan türklərinə dəxi yetişdi. Azərbaycanın istiqlalıyyəti, onun Rusi-

yadan ayrılması rəya olmayıb, həqiqətdir. Deməli böyük qardaşlarımızın imdadı və qeyrətilə biz azad olub, özümüzü idarə edə bilərik. Özümüz hökumət yapıdıq.

Əlbəttə, gələcəkdə işlərimiz çoxdur. Düşməni torpağımızdan bilmərrə çıxarıb da öz yerlərimizə malik olduqdan sonra, biz Azərbaycan türklərinə digər müstəqil hökumət cərgəsinə daxil olmaq mümkün olacaqdır.

Şəkli-idari [idarəçilik forması] və siyasi vəziyyətimiz xüsusunda millətimizin fikri və rəyi nə olacağını gələcək Məclisi-Müəssisənımız [Müəssislər Məclisimiz] bəlli edər. Lakin pişəzvəqt [qabaqcadan] əmin ola bilərik ki, Azərbaycan türkləri türklük və islamlıq bayrağını sədaqət və mətanətlə tutub, onun kürreyi-ərzdə ucalmasına çalışacaqdırlar. Yüz illərlə türklüyə və islamlığa mətin bir sipər olan Osmanlı qardaşlarımıza var qüvvələriylə dayaq olub, o qəyur [qeyrətli] qəhrəmanlarla əl-ələ verib, hələ başqalarının təhtitəziyiqində [təziyiqi altında] yaşayan türk və islam balalarının xilas olmasına çalışacaqdırlar.

Türklük və islamlıq – iştə bu şüarlarla müstəbid Rusiya çarlığının çəngəlindən [pəncəsindən] qurtarmış gənc Azərbaycan Hökuməti isbati-vücuda etməyə iqdama etdi [öz varlığını meydana qoymağa başladı].

Haqq-taala müvəffəqiyyətlər versin.

* * *

MÜHARİBƏ MEYDANINDA

Qafqaz İslam Ordusu Komandanlığı Ordu İstixbarət Şöbəsi

Bakı cəbhəsində, 2 sentyabr

1) Vaqə olan təərrüzümüz [hücumumuz] nəticəsində düşməndən üç köy və müstəhkəm [möhkəmləndirilmiş] iki təpə zəbt etdik. İngilislər pərişan bir halda fərar etdilər. Səkkiz makinalı tufənək [pulemyot], biri böyük iki top, pək çox cəbbəxana və araba ilə bir telemetrə iqtinam [qənimət] etdik. İki zabitlə əlli yeddi ingilis nəfəri [əsgəri] əsir aldığımız.

2) Qaraya əsgər çıxarmaq istəyən düşməni bu təşəbbüsdən mən ilə [təşəbbüsünün qarşısını almaqla], bir yelkənli qayıq içərisində bulunan əlli nəfəri itlaf [tələf] etdik. Vaqə olan isabətlə bir gəmi Bakı istiqamətinə qaçdı və göyertəsində duman görüldü.

3) Topçu atəşimizlə bir düşmən təyyarəsini xətti-hərbi [cəbhə xəttinin] gərisinə düşürdük.

Bakı cəbhəsində, 3 sentyabr

1) 3/9/34-də düşməndən bir köy alınmış və o köydəki düşmən daha cənuba qaçırılmışdır. Vaqə olan təzyiq üzərinə bir müfrəzəmiz [hərbi birliyi-miz] cəbhəsindəki düşmən qüvvəti də geri çəkildi.

2) Mövazəmə [mövqələrimizə] atəş edən iki düşmən batareyasını topçu atəşimiz təsiri ilə iskat etdik [süsürduq]

və şəhəri bombardman etdik.

3) Düşmən təyyarələri mövze [mövqe] və qərargahlarımıza beş bomba atıldırsa da, heç bir zərər verəmmədilər.

Bakı cəbhəsində, 4 sentyabr

1) Təhkimat [istehkam işləri] ilə məşğul düşmən piyadalarını topçu atəşimiz altına aldığımız.

2) Düşmən təyyarələri təsirsiz bir qaç bomba atdılar.

3) Tərəfeyn arasında topçu atəşi təatı edildi [iki tərəf qarşılıqlı olaraq toplardan atəş etdilər].

5 sentyabr

1) Bakı cəbhəsində qarşılıqlı topçu atəşi oldu. Bir düşmən təyyarəsini topçu atəşimizlə Bakı istiqamətinə qaçırtdığımız.

2) Ağdamda bir ingilis təyyarəsini pilotu ilə birlikdə sağlam olaraq əsir aldığımız.

3) Gürcüvan civarında [yaxınlığında] bir ormanda saxlanan erməni əşqiyyasını [quldur dəstəsini] sararaq əlli birini itlaf etdik. Mütəbaqisi [qalanları] fərara müvəffəq olduqlarsa da, təqib olunmaqdadırlar.

BAKININ SÜQUTU

Dün gecə Azərbaycan Cümhuriyyəti Rəyasəti naminə [adına] Nuri paşa həzrətləri tərəfindən böylə bir teleqraf kəşidə edilmişdir [çəkilmişdir]:

“Biminnətil-Kərim, Bakı şəhəri 15/9/34 saat 9 əvvəlində [9-a işləmiş] qitəatımız [birliklərimiz] tərəfindən zəbt olundu.

*Qafqaz İslam Ordusu Komandanı
Fəriq Nuri.”*

* * *

Bakının süqutu münasibətilə Azərbaycan Cümhuriyyəti Rəyasəti tərəfindən zeyldə [aşağıda] dərc edilən təbrik teleqramları göndərilmişdir:

– 1 –

“Qafqaz İslam Ordusu Komandanı səadətli Nuri paşa həzrətlərinə:

Təhti-komandanızda [komandanız altında] olan cəsur türk əsgərlərimiz tərəfindən Azərbaycanın paytaxtı olan Bakının düşməndən xilas edildiyi münasibətilə millətin zati-həmiyyətərvəranələrinizə və dünyanın ən nəcib əsgəri olan türk oğullarına minnətdar olduğunu ərz etməklə iftixar edirəm, əfəndim.

Heyəti-Vükəla Rəisi [Nazirlər Kabinetinin Sədri] Fətəli xan.”

– 2 –

“Şərq Orduları Qrupu komandanı Xəlil paşa həzrətlərinə:

Bakının, Azərbaycanın istiqbalını, səadətini iqtisadən və siyasətən təmin edəcək və türk aləminin ikinci bir İ-

tanbulu olmağa layiq bir mərkəzin türkün cəngavər, namuslu övladlarının qəhrəmananə hücumları sayəsində düşmənlərindən xilas münasibətilə zati-aliyi-həmiyyətərvəranələrini ən səmimənə bir surətdə təbrik edirəm.

Heyəti-Vükəla Rəisi [Nazirlər Kabinetinin Sədri] Fətəli xan.”

* * *

Son xəbərlərə görə, Bakıda türklər tərəfindən 30 minədək müsəlləh [silahlı] düşmən əsgərləri əsir alınmışdır. Alınan qənimətin ədədi hədsizdir. Şəhərdə sakitlik fəkmfərmədir [hökm sürməkdədir].

* * *

Bu gün saat 1 radələrində atidəki [aşağıdakı] teleqram dəxi alınmışdır:

“Gəncədə Azərbaycan Cümhuriyyəti Rəyasəti-Aliyyəsinə:

Azərbaycan Cümhuriyyətinin paytaxtı olan Bakı şəhərini ziyarət etmək üzrə Heyəti-Vükəlanın [Nazirlər Kabinetinin] yarın Bakıya təşriflərinə müntəzirəm, əfəndim.

15/9/34

*Yavəranı-həzrəti-şəhriyaridən
fəriq Nuri.”*

Həmin teleqraf mövcibincə Heyəti-Vükəla sabah Bakıya azim olur [yola düşür].

* * *

TÜRK NƏĞMƏSİ

Türkün tökülən qanları bihudə
 gedərmi?
 Diqqətlə düşün, yoxsa bu qan
 həpsi hədərimi?
 Dörd ildə verilmiş bu qədər can
 hədər olmaz,
 Məfkurə yolunda tökülən qan
 hədər olmaz.
 Qiymətli olan xuni-şəhidan hədər
 olmaz,
 Dul qalmış olan növheyi-nisvan
 hədər olmaz,
 Bax sən sonuna, himməti-türkan
 hədər olmaz.
 Bədbəxt olan əfqani-yetiman
 hədər olmaz,
 Türkün tökülən qanları bihudə
 gedərmi?
 Diqqətlə düşün, yoxsa bu qan
 həpsi hədərimi?

* * *

Qan ilə qazandıq zəfəri, verməyiz
 əldən,
 Xövf eyləmədik atəşi-dəhhaşi-
 düvəldən,
 Bir zərrə belə qorxmayırız dəsti-
 əcəldən
 İstərsə cahan çevrili versin də
 təməldən
 Türkün üzü çevrilməyəcək səmti-
 əməldən,
 Türklər geriyə dönməyəcək müslih
 əməldən.
 Yüksək yaşamaq istər ikən cümlə

milədən:

Türkün tökülən qanları bihudə
 gedərmi?
 Diqqətlə düşün, yoxsa bu qan
 həpsi hədərimi?

*Əbdülsəlimzadə
 Məhəmməd Hadi*

GƏNCƏ XƏBƏRLƏRİ

* Azərbaycan Hökumətinin avqustun 27-də verdiyi qəraradına binaən, Ərzaq naziri idarə edən Azərbaycanın bütün ərzaq müəssisələri sentyabrın dördündən ləğv edilir və müvəqqəti olaraq həman müəssisələr ləğv edilənədək Quberniya Ərzaq İdarəsinin ümumi hesabını düzəltməkdən ötrü bir hissəsi Ərzaq naziri ixtiyarında qalır, bir hissəsi də Quberniya vəkil müavini Əliş bəy Məhəmmədov və bütün uyezd vəkilləri ilə bərabər Türkiyə Komandanlığı ixtiyarına keçir. Əsl məqsəd o olacaqdır ki, Azərbaycanda olan qoşun hissələrinə lazım olan ərzaq vaxtında verilsin. Xidmətdən kənar edilmiş məmurlara bir ildən az xidmət etmişlərsə, subaylara bir aylıq, evlilərə iki aylıq təxliyyə maaşı veriləcəkdir. İldən yuxarı xidmət edənlərə isə subaylara iki aylıq, evlilərə də dörd aylıq maaş veriləcəkdir.

* Hökumətin binagüzarlığına [sərəncamına] görə, məhkəmə müəssisələrində işlərə dövlət dilində (türkcə) baxılacaqdır. Buna görə miravoy sud-

yalar [məhkəmə hakimləri] türk dili bilən şəxslərdən təyin olunurlar. Türk dili bilməyən sudyalər isə ya müstəntiq olurlar, yənkə razı olmasalar, xidmətlərindən əzl [azad] olunurlar.

* Gəncə şəhərinin hamı məktəblərində dərslər oktyabrın birindən başlanacaqdır.

* Ədliyyə Nəzarəti katibi M[ixail] A[leksandroviç] Klanka təqaüd (pensiya) qanunu layihəsi düzəltmək tapşırılmışdır.

* Əhali və müəssisələr ehtiyacı üçün Əmlak Nəzarəti İdarəsi bu ildən padişahlıq meşələrdə odun tədarükünə başlamışdır.

* Azərbaycan daxilindən verilən xəbərlərə görə, elan edilmiş əxzi-əsgər [hərbi xidmətə çağırış] yaxşı gedir. Bakı ətrafında yaşayan əsgərliyə yarar müsəlmanlar hamısı dava meydanındadırlar. Ərəş və Nuxu uyezdlərindən yığılan cavanlar çoxdandır ki, Bakı cəbhəsindədirlər.

* Hökumətin binagüzarlığına [sərəncamına] görə, məhkəmə qət etdiyi qərardadlar hamısı Azərbaycan Hökuməti namından bu atidəki [aşağıdakı] qayda ilə elan ediləcəkdir: “Azərbaycan Hökuməti əmrilə” və bununla bərabər, bəylik ixtiyaratını [imtiyazlarını] fəx edən qətnamə Ədliyyə naziri vasitəsilə Azərbaycan Hökumətinin təsvibinə həvalə ediləcəkdir [qiymətləndirilmək üçün təqdim ediləcəkdir].

Heyəti-idarə
[İdarə heyəti]

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

səh. 1. “Dərc olunmayan övraq iadə edilməz.” (Çap edilməyən materiallar qaytarılmır.) Qəzetdə səhvən belə getmişdir: “Dərc olunmayan övraq dərc olunmaz.”

Hökumət İşləri İdarəsindən

səh. 2. “Peterburq Ali Ticarət məktəbi”: Burada söhbət Petroqrad Kommerciya İnstitutundan gedir.

“Ekzekutor”: əvvəllər hökumət idarələrində təsərrüfat işlərinə və dəftərxanaların nizam-intizamına baxan məmur.

Azərbaycan Hökumətinin qərarlarından: 15 iyul 1918

səh. 3. “15 iyul 1918”; “12 iyul 1918” tarixləri qəzetdə “15 eylül 1918”; “12 eylül 1918” kimi getmişdir. “Azərbaycan” qəzetinin bəzi nömrələrində “sentyabr” (ay) yerinə “eylül” işlədildiyini görürük. Halbuki burada söhbət “eylül”dən yox, “iyul”-dan gedir. Qəzetin rusdilli səhifələrindəki materiallar da bunu bir daha təsdiq edir.

“70 – Avropa müharibəsinin əvvəlindən bu ana qədər bütün Zaqafqaziyada mövcud müsəlmanların canına və mallarına yetişən xəsarətlərin tədqiqi üçün Xarici [İşlər] nazirinin rəyasəti altında fəvqəladə bir Tədqiq Komissiyonu təşkil edilsin.”: burada söhbət Fəvqəladə Təhqiqat Komissiyasından gedir.

Qəzetin rus dilindəki nüsxəsində 72 nömrəli qərardadın “a” maddəsinin 2-ci bəndi də verilmişdir: “2) *Yuxarıda adı çəkilən icbari qərardadın ikinci fəslinə bu maddə əlavə edilsin: “Bu icbari qərardadın “j” maddəsində qeyd olunan cəzalar, ictimai asayiş və dövlət təhlükəsizliyi baxımından zərərli qəbul edilən şəxslərə də şamil edilir.”*

“Qolordu Məhkəməsi; Korpus Məhkəməsi”: Mühəribə dövründə korpus nəzdində təşkil olunan hərbi məhkəmə. Məhkəmə sədri kimi hərbi hakimdən və zabitlər arasından seçilən üzvlərdən ibarət olurdu.

Mühəribə meydanında

səh. 6. “Qafqaz İslam Ordusu”: “Azərbaycan” qəzetinin müxtəlif nömrələrində və müxtəlif yazılarında da dəfələrlə şahid olduğumuz kimi, “islam / islamlar” sözü o dövrdə “müsəlman / müsəlmanlar” mənasında geniş işlədilmişdir. “Müsəlman” isə həm Anadolu, həm də xüsusən Qafqaz coğrafiyasında əsasən türkləri (türk əsilli xalqları) ifadə edirdi. Bu etibarla nəzərə alınmalıdır ki, “Qafqaz İslam Ordusu” dini referanslı bir qruplaşma deyil, “Qafqaz Müsəlman Ordusu” → “Qafqaz Türk Ordusu” deməkdir.

Mühəribə meydanında:

Bakı cəbhəsində, 2 sentyabr

səh. 6. Telemetrə (telemetr): hərbi sahədə uzaq məsafələri ölçmək məqsədi ilə istifadə edilən cihaz.

Mühəribə meydanında:

Bakı cəbhəsində, 3 sentyabr

səh. 6. “3/9/34”: Qəzetdə bu tarix səhvən “2/8/34” kimi getmişdir. 3 sentyabr hadisələrindən bəhs edildiyinə görə, “3/9/34” olmalıdır. Burada il, rumi tarixlə göstərilmişdir (1334-cü il). Miladi tarixlə 3 sentyabr 1918-ci ilə uyğundur.

Bakının süqutu

səh. 7. “Biminnət-il-Kərim”: Kərim [Alaha] minnət olsun ki. “Kərim” Allahın adlarından biridir, “kərəmi, ehsanı, lütfü ən çox olan” deməkdir.

“15/9/34”: Burada il, rumi tarixlə göstərilmişdir (1334-cü il). Miladi tarixlə 15 sentyabr 1918-ci ilə uyğundur.

“Fəriq”, yaxud “fəriqi-sani” [ikinci fəriq]: Osmanlı ordusunda hərbi rütbə, “general-mayor” və “general-leytenant” rütbələrinə uyğundur. Bundan başqa, Osmanlı ordusunda “fəriqi-əvvəl” [birinci fəriq] rütbəsi də mövcud idi. Bu rütbə müasir dövrdə “ordu generalı” rütbəsinə uyğundur.

“Zati-həmiyyətərvəranələriniyə”: “(Vətən və millət) qeyrət və təəssübü çəkən şəxsinizə” deməkdir.

“Səadətli”: Osmanlı ordusunda bəzi yüksək çinli zabitlərə müraciət forması belə idi: “Səadətli paşa həzrətləri”.

səh. 7. “Yavərani-həzrəti-şəhriyari-dən”: “Padşah həzrətlərinin yavərlərindən”; Osmanlı İmperiyasında hərbi ünvan idi.

“Türk nəğməsi” şeiri (səh. 8)

üçün lügət

xuni-şəhidan: şəhidlərin qanı
növheyi-nisvan: qadınların naləsi
himməti-türkan: türklərin səyi
əfqanı-yetiman: yetimlərin fəryadı
xövf eyləmək: qorxmaq
atəşi-dəhhaşi-düvəl: dövlətlərin dəhşətli atəşi

dəsti-əcəl: əcəlin əli
səmti-əməl: arzuların səmti
müslüh əməl: saleh əməl, xeyirli iş
miləl: millətlər

Gəncə xəbərləri

səh. 8. “Gəncə şəhərinin hamı məktəblərində dərslər oktyabrın birindən başlanacaqdır.” Bu xəbər qəzetin rusdilli versiyasında belə getmişdir: “Azərbaycanın bütün təhsil müəssisələrində dərslərin 1 oktyabrdan başlaması nəzərdə tutulur.”